

УДК 37.013.43:378.091.12:373.2-051

Смолянко Ю. М.

СПЕЦКУРС "ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ" ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті обґрунтовано необхідність формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на основі запровадження в освітній процес вищого педагогічного навчального закладу спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу" для студентів напряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта". Наведено аналіз змісту, теоретичних та методичних аспектів викладання спецкурсу студентам заочної форми навчання факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Окреслено шляхи організації освітнього процесу, що сприяють підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування у них високого рівня професійно-педагогічної культури.

Ключові слова: професіоналізм, професійна культура, майбутній вихователь дошкільного навчального закладу, професійна підготовка, спецкурс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Законодавчо-нормативне підґрунтя функціонування сучасної системи дошкільної освіти визначається основними документами: Законами України "Про освіту" (1991), "Про дошкільну освіту" (2001), "Про вищу освіту" (2014), Базовим компонентом дошкільної освіти (2012), Концепцією Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року (2010) та ін., у яких зазначено пріоритетні завдання підготовки фахівців нової формації – професіоналів, зорієнтованих на постійне професійне і культурне самовдосконалення.

Необхідною основою забезпечення високого рівня професіоналізму у професійній діяльності вважається культура педагога, що містить ґрунтовні знання, вміння, здібності та досвід за умов достатньо високого рівня сформованості професійної культури. Її відсутність або недостатня сформованість під час здійснення педагогічної діяльності призведе до негативних наслідків виконання професійних функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. У науково-педагогічній літературі накопичено значний досвід дослідження особливостей формування професійної та педагогічної культури. Це насамперед праці Є. Бондаревської, О. Гармаша, В. Гриньової, І. Зязюна, І. Ісаєва, В. Сластьоніна та ін.

Проблему вдосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах неперервної освіти, зокрема різних аспектів фахового становлення майбутнього вихователя, досліджували Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Денисенко, Л. Завгородня, Є. Карпова, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та інші. Загальні основи розвитку професійно-педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу розглядали А. Богуш, О. Богініч, І. Дичківська, Т. Книш, О. Кононко, К. Крутий, Е. Панько, Т. Танько та інші.

Проте, незважаючи на достатню кількість досліджень, актуальною залишається проблема вдосконалення професійної підготовки майбутнього педагога-вихователя на основі культурологічного підходу, що передбачає спрямованість її на таке:

- підвищення рівня професійної та педагогічної культури майбутнього вихователя ДНЗ;
- формування високого ступеня розвиненості особистісних якостей;
- володіння професійною та етичною відповідальністю;
- вияв особистісної професійної неповторності й унікальності;
- напрацювання власного стилю діяльності;
- визначення типових помилок педагогічної поведінки, пов'язаних із порушенням норм педагогічної моралі;
- уміння творчо проявляти себе у межах професії, втілювати у професійній діяльності власні екзистенційні цінності, власну професійно-педагогічну культуру.

Проаналізовані законодавчо-правові документи, наукові праці, що стосуються сучасної системи підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів засвідчили, що поза ретельною увагою дослідників перебуває формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти. Крім того, варто наголосити, що стан дошкільної освіти та вимоги суспільства спричинили низку суперечностей між:

– об'єктивною потребою дошкільних навчальних закладів у висококваліфікованих фахівцях і недостатнім рівнем сформованості професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу;

– необхідністю використання сучасного навчально-методичного забезпечення у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і недостатньою розробленістю ефективних педагогічних умов формування їхньої професійної культури.

На наш погляд, удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів сприяє розробка навчально-методичної системи щодо ефективності формування у

студентів високого рівня професійної культури. Враховуючи актуальність, важливість та доцільність підготовки студентів напряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта", нами було розроблено спецкурс, коротку характеристику якого наведено нижче.

Мета статті – теоретичне обґрунтування та апробація в освітньому процесі Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка розробленого нами спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу" для студентів заочної форми навчання факультету початкового навчання напряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта".

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Високий рівень розвитку професіоналізму майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів містить у собі не лише ступінь оволодіння професійними (спеціальними та педагогічними) знаннями, вміннями, навичками, але й постійне прагнення до розвитку та самовдосконалення. Саме він визначає високу підготовленість фахівця до виконання завдань професійної діяльності.

В. М. Гриньова у праці "Про співвідношення понять "професіоналізм", "професійна культура", "професійна компетентність", професійна підготовка" зазначає, що особистість, у якій сформовано професійну культуру, називають професіоналом, тобто людиною високої кваліфікації й майстерності. Іноді, зауважує науковець, для оцінки професійної культури фахівця використовують термін "професіоналізм". Але між цими поняттями є істотне розходження: професіоналізм розкриває переважно технологічний, функціональний аспект будь-якої діяльності, виступаючи у якості підсумку і критерію діяльності, а професійна культура є способом й одночасно оцінкою діяльності [2, с. 78].

Включаючи змістову галузь професіоналізму, професійна культура відбиває й сам процес набуття професіоналізму. Культурний компонент визначає рівень розвитку самого суб'єкта діяльності, його індивідуально-ділові якості. У своїй єдності поняття "культура" й "професіоналізм" відбивають багатоаспектність і динамічність професійної культури як соціального феномена. Важливо, що професійна культура включає сукупність спеціальних теоретичних знань та практичних умінь, пов'язаних з конкретним видом праці та розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність людини, а сама людина є її носієм. Саме вона, за спостереженням науковців, визначатиме весь спектр практичної та духовної активності людини, її можливості взаємодії з навколишнім світом і собою [2, с. 78-79].

У зв'язку з цим необхідною умовою розв'язання цього завдання сприяє введення до варіативної частини робочого навчального плану циклу поглибленої фахової підготовки студентів освітнього ступеня "бакалавр" напряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта" спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ". Зазначений спецкурс пропонується студентам денної та заочної форм навчання факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Програма вивчення спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 0101 Педагогічна освіта 6.010101 "Дошкільна освіта".

Спецкурс має таку структуру: 1. Загальні відомості. 2. Розподіл навчального часу. 3. Мета і завдання курсу. 4. Тематичний план. 5. Лекції. 6. Практичні заняття. 7. Самостійна робота. 8. Індивідуальні науково-дослідні завдання. 9. Методичні вказівки. 10. Форми та критерії оцінювання. 11. Навчально-методичні матеріали (основна та додаткова література).

Загальний обсяг спецкурсу відповідно до навчального плану передбачено у межах 240 годин (8 кредитів за шкалою ECTS). Його опанування передбачає такі види діяльності: лекційні заняття, семінарські та практичні заняття, самостійна робота та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Предметом вивчення спецкурсу є формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в умовах вищого навчального закладу.

Метою викладання спецкурсу є таке:

– формувати у майбутніх фахівців систематизованих уявлень, теоретичних знань та практичних умінь, які б дозволили їм адекватно і ефективно використовувати отримані знання у майбутній професійній діяльності;

– сприяти оволодінню майбутніми вихователями професійно-педагогічною культурою, професійною та етичною відповідальністю, високим рівнем культури спілкування та підвищення загальної культури особистості.

Відповідно до мети основними завданнями вивчення спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу" є такі:

– засвоєння теоретичних основ курсу;

– формування у студентів цілісної системи фахових знань, а також професійних умінь компетентної організації педагогічної взаємодії, спрямованої на розвиток особистості кожної дитини дошкільного віку;

– педагогічна підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" до педагогічної діяльності у дошкільних навчальних закладах, що має характер управлінської, організаторської та освітньої діяльності фахівця;

– формування та підвищення рівня професійної та педагогічної культури майбутнього вихователя ДНЗ;

– ознайомлення майбутнього вихователя ДНЗ з принципами, нормами і правилами професійно-педагогічної поведінки та чітке їх засвоєння;

– визначення типових помилок педагогічної поведінки, пов'язаних їх порушенням норм педагогічної моралі;

– виховувати у студентів почуття патріотизму, пошани до педагогічної спадщини свого й інших народів, усвідомлення значимості педагогіки в розвитку суспільства, ролі обраної професії і власного професіоналізму у вихованні підростаючого покоління відповідно до сучасних вимог суспільства.

Матеріал спецкурсу систематизовано за такими модулями.

Перший модуль. Виникнення та історична еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці. Професійна культура як системна якість культури особистості фахівця.

Зміст цього модуля розкриває сутність і зміст понять про культуру, основні підходи до її визначення, структуру, форми та види культури; сутність феномена "професійна культура особистості", культури особистості як системи, особистості як об'єкта і суб'єкта культури, основні чинники та шляхи формування і розвитку культури особистості; аналіз професійної культури вихователя на перетині двох загальних проблем: культури (зокрема, культури особистості) та змісту професійної діяльності фахівця дошкільної освіти.

У результаті вивчення студентами – майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів першого модуля стає можливим розуміння сутності феномена культури та професійної культури в цілому, її компонентів та різновидів.

Другий модуль. Теоретичні основи формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Особливості застосування компетентнісного підходу у підготовці сучасних фахівців. Розгляд питань збагачують знання студентів про особливості застосування компетентнісного підходу у здійсненні професійної діяльності, професійну компетентність вихователя дошкільного навчального закладу крізь призму потреб сучасної дитини дошкільного віку, особливості розвитку професійних якостей майбутнього вихователя.

Оволодіння студентами ґрунтовними знаннями про педагогічну етику та педагогічний такт, особливості педагогічної моралі, моральних норм, що регулюють поведінку у процесі професійної діяльності, основи педагогічного етикету; розуміння майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів сутності педагогічного спілкування; набуття теоретичних знань, практичних вмінь, навичок з організації ділового спілкування, прийомів його оптимізації, стилів спілкування, методів, прийомів та засобів педагогічного впливу, взаємодії. Він розкриває прийоми створення сприятливого психологічного клімату в колективі, дітьми дошкільного віку та батьками, зміст якого спрямовано на оволодіння знаннями про конфліктні ситуації, що можуть спостерігатися у професійній діяльності вихователя, прийоми його попередження та розв'язання, шляхи усунення наслідків конфлікту. Цей зміст, на нашу думку, дозволить значно розвинути суб'єктний досвід студентів.

Розроблені та заплановані лекції в межах вивчення спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу" мають свої особливості. Під час викладання лекцій відбувається засвоєння теоретичного матеріалу студентами у формі різних видів лекцій: опорної лекції, проблемної, лекції-презентації, лекції-бесіди, лекції-доведенні.

Практичні заняття зорієнтовані на закріплення вивченого теоретичного матеріалу, формування певних професійних умінь та навичок – методами мозкового штурму, бесіди, дискусії, спостереження, ділової гри, синектики, написання синквейнів, творчого пошуку стосовно виконання конкретного завдання (презентації, захист авторських проєктів), моделювання ситуації професійної діяльності та їх розв'язання, яке відбувається безпосередньо під керівництвом і контролем зі сторони викладача.

Кожний вид навчального заняття має елемент самостійної роботи, тому в навчальному процесі використовуються різні види самостійної роботи студентів. У цілому її можна розділити на дві форми: самостійна робота студентів стосовно підготовки до лекційних і практичних занять та самостійна робота студентів, передбачена навчальним планом.

Перша форма самостійної роботи реалізується на практиці у таких видах, як підготовка до наступної лекції, підготовка до практичних занять, самостійна робота студентів на практичному занятті. Друга форма самостійної роботи студентів характеризується вищим рівнем самостійної пізнавальної діяльності студентів. Самостійна робота з дисципліни спонукає студента до роботи з основною (базовою) та додатковою (допоміжною) літературою, з ресурсами мережі Інтернет для закріплення набутих і здобуття нових знань й умінь, а також виконання поставлених завдань.

Основною метою самостійної та індивідуальної роботи студентів є поглиблене всебічне самостійне оволодіння матеріалом навчальних тем, розвиток у них навичок роботи з друкowanними та електронними джерелами, зокрема з основною та додатковою літературою. Самостійна робота призначена підвищувати рівень і якість знань, ефективно сприяти формуванню і розвитку професійних знань та навичок, оптимізувати розумову та творчу активність студента.

Тому педагогічна взаємодія та завдання, яких ми досягнемо завдяки вивченню спецкурсу, сприятиме взаємному і плідному розвитку особистості викладача і студентів завдяки спільній діяльності, через осмислення важливої ролі культури в цілому і професійної культури зокрема. Підготовка майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу передбачає розвиток його культурного потенціалу, зокрема, володіння культурою мислення, культурою мови, культурою поведінки як складових його професійної культури.

Висновки з даного дослідження. Розроблення та впровадження навчального спеціального курсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ" вбачаємо логічним і ефективним кроком у процесі формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійної культури. Його основна мета – культурний розвиток особистості, набуття досвіду культурної поведінки, високого рівня

культури спілкування, а у разі потреби – надання студентів педагогічної допомоги і підтримки в культурній самоідентифікації та самореалізації творчого потенціалу.

Навчальний спецкурс "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу" розкриватиме не тільки традиційну проблематику становлення і розвитку професійно-педагогічної культури, а й передбачатиме інтеграцію знань про культуру та її види, мистецтво виховання, етику та високу мораль, відповідальність; оволодіння комунікативними вміннями, прогресивними технологіями педагогічної взаємодії та майстерністю управління виховним процесом. Отже, студенти будуть ознайомлені з найважливішими цінностями професійної культури вихователів ДНЗ.

Перспективи подальших досліджень. Планується продовжити у напрямі наукового обґрунтування та апробації в освітньому процесі спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу". Розроблений навчальний спеціальний курс сприятиме створенню передумов для максимально ефективного особистісного просування кожного студента у власному культурному розвитку на загальноосвітньому й професійному рівнях, допоможе оволодінню фундаментальними знаннями. Також маємо на меті підготувати навчальний посібник "Скарбничка педагогічних ситуацій" для студентів напряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта", де будуть запропоновані різноманітні педагогічні ситуації з варіантами розв'язання педагогічних задач, що міститиметься в ньому. Адже проблема підготовки вихователя дошкільного навчального закладу до розв'язання педагогічних задач за своєю значущістю і актуальністю привертає постійну увагу науковців, тому що від її розв'язання залежить успіх гуманізації системи освіти, підвищення загальної культури в суспільстві.

Використані джерела

1. Загальні вимоги до змісту та оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури: методичні рекомендації для викладачів на основі чинних нормативних документів / [уклад. Л. О. Котлова]. – Житомир, 2014. – 56 с.
2. Викладач вищого навчального закладу: культура, діяльність, професіоналізм / За ред. В. М. Гриньової. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2010. – 150 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гриньова В. М. Про співвідношення понять "професіоналізм", "професійна культура", "професійна компетентність", "професійна підготовка" / В. М. Гриньова // Педагогіка та психологія. – 2014. – Вип. 45. – С. 75-84.
5. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
6. Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Smolyanko Yu.

SPECIAL COURSE "FUTURE PRESCHOOL TEACHER'S PROFESSIONAL CULTURE FORMATION" AS A METHOD OF PROFESSIONALISM INCREASING

Need of a future preschool teacher's professional culture formation on the basis of implementation in educational process in the higher pedagogical educational institution of a special course "Future preschool teacher's professional culture formation" for the students of major 6.010101 "Preschool education" is grounded in the article.

Analysis of content, theoretical and methodical aspects of teaching a special course to extramural elementary education faculty students of Chernihiv National T. Shevchenko Pedagogical University is provided. Ways of educational process organization conducting future preschool teachers' training for the professional and pedagogical culture high level formation are defined. A special course programme, plans of conducting lectures and practical classes are developed; tasks for self-study work, topics and tasks for training students to pass a final test, and also the list of topics for writing reports are offered.

It is proved that the most effective forms of learning theoretical material on future preschool teacher's professional culture formation in educational process of a higher educational institution are supporting and topical lectures, lectures-presentations, lectures-conversations, lectures-provings; practical classes – methods of conversations, discussions, supervisions, brainstorming, business games, synectics, writing of cinquains, creative presentations and tasks, author's projects defense. We consider development and implementation of educational special course "Future preschool teacher's professional culture formation" to be logical and effective step in the course of future preschool experts' professional culture formation. Its main goal is personality's cultural development, experience acquisition of cultural behaviour, high level of communicational culture, and in case of need – giving pedagogical help and support in cultural self-identification and self-realization of creative potential to the student.

Developed special course will conduce creation of conditions for the most effective personal advance of each student in their own cultural development at the general education and professional levels, it will help to master fundamental knowledge.

Key words: *professionalism, professional culture, a future preschool teacher, professional training, special course.*

Стаття надійшла до редакції 19.01.2016